

Aleksanteri-konferenssi 2023 ”Decolonizing Space in the Global East”

Järjestyksessään 22. Aleksanteri-konferenssin aloitti heti avajaisseremonian jälkeen esiintynyt postkolonialistisen feminismin professori Madina Tlostanova Linköpingin yliopistosta. Hänen puheenvuoronsa toimi täydellisenä alustuksena konferenssin päätteemälle – ”Decolonizing Space in the Global East” – sekä useille tulevien päivien paneeliesitelmille yhdistäen kolonialismin, postsosialismin ja sukupuolentutkimuksen näkökulmia. Aloituspäivän, kuten myös muiden konferenssipäivien, paneeli- ja roundtable-keskusteluissa näkyivät olennaisena osana Venäjän hyökkäyssodan vaikutukset alueutkimukseen. Alueellisten painotusten osalta konferenssiesitelmissä olivat Suomen lisäksi vahvasti esillä Ukraina, Keski-Aasia sekä yleisemmin erinäiset raja-alueet. Temaattisesti puolestaan kansalaisyhteiskunnan ja vähemmistöjen roolit sekä median ja propagandan välinen suhde. Iltapäivällä konferenssivierailla oli mahdollisuus osallistua *Attention, Prison!* -näyttelyn opastettuun kierrokseen. Näyttelyyn oli koottu

venäläisiin nuorisovankiloihin tuomittujen henkilöiden tuottamia julisteteoksia.

Yksi monista päivän kiinnostavista paneeleista, ”The Ebbs and Flows of New Russian Emigration”, oli varsin täyteläinen, sillä se koostui peräti viidestä esitelmästä. Tästä huolimatta suuren määrän kuulijoita kerännyt paneeli oli kokonaisuutena eheä: esitelmät tukivat toisiaan, mutta tarjosivat myös omia näkökulmiaan Venäjän hyökkäyssodan aiheuttamaan venäläisten siirtolaisuuteen, jonka loppua ei ole näkyvissä. Margarita Zavadskayan (Ulkopoliittinen instituutti) esitelmä käsiteli venäläisten poliittisten siirtolaisten eri tapoja ja strategioita käsitellä ja kerronnallistaa omaa identiteettiään Venäjältä lähtemisen jälkeen. Siirtolaisten suurin keskittymä on tällä hetkellä Kazakstanissa, kun taas EU-alue muodostaa melko pienen osan uusien siirtolaisten kohdemaista. Zavadskaya painotti myös sitä, kuinka Venäjältä lähteneiden ja sinne jääneiden välinen jakolinja syvenee entisestään. Sofia Gavrilova (Leibniz-instituutti) puolestaan

Kuva: Mariia Fursina.

esitteli venäläissiirtolaisuuden vastaanottoa Georgiassa, missä siirtolaisuus on herättänyt kolonialistisia ja imperialistisia kaikuja. Hän myös havainnollisti sitä, miten hyvin erilaisiin aktivismin muotoihin tottuneiden venäläisten ja georgialaisten on vaikea löytää yhteistä säveltä kollektiivisessa toiminnassa Venäjän toimia vastaan.

Useimmat paneelin esitelmät pohjautuivat laadulliseen aineistoon kuten haastatteluihin ja kyselylomakkeisiin, mutta Olga Isupovan työryhmän tutkimuksessa oli kiinnostavasti hyödynnetty myös 700 000 Telegram-viestintäsovelluksen viestiä määrällisenä tutkimusmateriaalina. Esitelmästä kävi ilmi, miten venäläisten siirtolaisten EU:n ulkopuoliset kohdemaat suhteutuvat toisiinsa asettautumisen kannalta: Kazakstaniin ja Armeniaan pääsy on helpompaa pelkällä Venäjän sisäisellä passilla, kun taas Serbiaan ja Armeniaan jääminen on osoittautunut Kazakstania helpommaksi. Paneelissa oli lisäksi kaksi esitelmää, jotka keskittyivät tiettyihin ammattiryhmiin. Anna Temkinan (Ben-Gurionin yliopisto) ja Anastasia Novkunskeyan terveydenhuollon ammattilaisiin keskittyneessä tutkimuksessa sekä Jenny Wiikin (Göteborgin yliopisto) ja Elena Johanssonin (Göteborgin yliopisto) venäläisiä emigranttijournalisteja käsittelevässä esitelmässä nostettiin molemmissa esiin henkilökohtaisen aktivismin sekä ammatillisten

arvojen välinen suhde. Esimerkiksi Venäjältä lähteneet terveysalan asiantuntijat kritisoivat haastatteluissa Venäjän terveydenhuoltojärjestelmää, mutta päätyivät useimmiten samalla esittämään kritiikkiä Venäjän koko poliittista järjestelmää kohtaan. Aktiivisessa ja hedelmällisessä loppukeskustelussa nostettiin esiin muun muassa tämänhetkisen venäläissiirtolaisuuden tutkimisen sitominen laajempiin siirtolaisuusteemoihin ja -käsitteisiin.

Konferenssin toisen päivän paneeleissa kuultiin vankilajärjestelmistä ja laillisista valinnoista. Ensimmäisessä paneelissa ”Carceral Practices”, Buena Vista -säätöön apulaisprofessori ja Texas Tech -yliopiston historian laitoksen apulaisjohtaja Alan Barenberg johdatti yleisön neuvostoajan Gulag-järjestelmän pariin mielenkiintoisessa puheenvuorossaan ”(De)colonizing Space in the Soviet Gulag in the Case of Vorkuta”, jossa hän käsittelee vankilajärjestelmää koloniaalisena projektina. Vorkutan vankileiri sijaitsi Komin tasavallassa, jossa vankeja käytettiin raskaaseen pakkotyöhön esimerkiksi kaivoksissa. Barenberg painotti koloniaalista ajatusta niin sanotusta ”tyhjistä tilasta”, johon vangit karkotettiin ja jonka rakentaminen ja toiminta sivuutti täysin alueen alkuperäisväestön olemassaolon. Kyseinen ajattelumalli niin sanotusta tyhjistä tilasta maan periferiassa, joka oikeuttaa maan ja vesistöjen valtiolliseen ja yksityiseen käyttöön,

Kuva: Mariia Fursina.

leimaa retoriikkaa Venäjän laajasta arktisesta alueesta vielä edelleenkin. Birminghamin yliopiston professori Dominique Moran puolestaan toi keskustelun vankilajärjestelmistä tähän päivään. Hän huomautti, että globaalin idän vankilajärjestelmät usein sivuutetaan globaalin etelän ja pohjoisen kriminologisessa diskursissa, vaikka vangitsemiset ovat hyvin laaja ilmiö esimerkiksi Venäjällä.

Paljon yleisöä puoleensa vetänyt keskustelu aiheesta ”Arctic Anthropology at the time of Uncertainty: Shifting Frontiers, Disruption, and Continuity” kokosi useiden Venäjän arktisten alkuperäiskansojen parissa työskentelevien antropologien pohdinnat informatiiviseen ja tunteikkaaseen keskusteluun. Alaskan Fairbanks-yliopiston apulaisprofessori Sveta Yamin-Pasternak jakoi huolensa Venäjän Ukrainassa laajentaman aggression vaikutuksista arktisiin alkuperäiskansoihin. Hän painotti sodan vaikuttavan nopeasti arktisen alueen ihmiskokemuksiin ja toi esille yhteiskuntatieteilijöiden kohtaamia vaikeuksia tutkia kyseisiä muutoksia tällä hetkellä. Stephan Dudeck Tarton yliopistosta muistutti omassa puheenvuorossaan miten paternalistiset järjestelmät hallitsevat Venäjän arktista tilaa edelleen viitaten alueen kontrollointiin neuvostoajan tavoin, kuten Alan Barenberg puheenvuorossaan esitteli. Lapin yliopiston Florian Stammler esitteli kokemuksiaan arktisen

tutkimuksen jatkamisesta Venäjän ulkopuolella. Hän painotti online-yhteisöjen eli netnografian hyödyntämistä, poliittisten kysymysten välttämistä sekä luottamuksen suurta roolia epävarmuuden aikana. Lisäksi hän huomautti Kiinan arktisen tutkimuksen jatkumisesta samaan aikaan kun läntinen tutkimusyhteisö kamppailee tutkimuksen edistämisen kanssa. Puheenvuorot alleviivasivat tiedon yhteistuotannon, Venäjän arktisen todellisuuden huomioinnin ja työskentelevien tutkimisen tärkeyttä Venäjän hyökkäyssodan tuomista uusista rajoista huolimatta.

Paneelissa ”Legal Choices” Jeff Kahn (SMU Dedman School of Law) ja Agnieszka Kubal (University College London) keskittyivät lakien tutkimiseen itäisessä Euroopassa. Kahnin puheenvuorosta nousi esiin Venäjän kasvanut välinpitämättömyys kansainvälistä lainsäädäntökehystä kohtaan 2010-luvulta lähtien, josta esimerkkinä on Ukrainaan kohdistunut laajentunut aggressio vuosina 2014 ja 2022. Hänen mukaansa Venäjä ei enää halua seurata Neuvostoliiton jälkeisiä rajoja, vaan on palannut ”uuskeisarillisesti” 1800-luvun ajattelutapaan. Vahvassa esityksessään Kubal jatkoi Kahnin puheenvuorosta korostamalla oikeusvaltion ymmärtämistä lainsäädännön toteutumisen perspektiivistä. Lainsäädännön tutkimista tulisi hänen mukaansa toteuttaa yhä enemmän oikeustietoisuuden paradigman kautta feministisiä

Kuva: Mariia Fursina.

tutkimusperiaatteita unohtamatta. Lopulta Kubal kysyi varmasti useita pohdituttaneen kysymyksen, johon hänen viimeisin tutkimusprojektinsakin keskittyy. Ketkä ovat ihmisoikeuksien takana Itä-Euroopassa ja Venäjällä? Kansainvälisen lainsäädäntökehityksen ja ihmisoikeuksien toteutuminen ovatkin äärimmäisen ajankohtaisia kysymyksiä väkivallan jatkuessa sekä Ukrainassa että lokakuun myötä myös Lähi-idässä.

Konferenssin toinen päivä päättyi elokuvapaneeliin, taiteellisen työpajaan ja *The Foundations of Russian Law* (2023 Bloomsbury) -kirjan julkaisutilaisuuteen, jonka jälkeen konferenssivieraat kokoontuivat vielä Helsingin kaupungin järjestämään vastaanottoon kaupungintalolla. Iltatilaisuus päätti tiedontäyteisen päivän tunnelmaltaan rentoon vanhojen ja uusien ystävien kokoontumiseen kaupungintalon kauniissa tilassa.

Perjantaiamun aloitti Aleksanteri-instituutin Una Bergmanen johtama istunto ”Political transformations”, jossa käsiteltiin poliittisia muutoksia Venäjällä ja Itä-Euroopassa kolonialismin näkökulmasta käsin. Yleisön valussa verkkaisesti saliin Tallinnan yliopiston apulaisprofessori Epp Annus esitteli Viron neuvostoaikaista lauluperinnettä, ympäristönsuojelua ja taloudellista itsehallintoa esimerkkeinä dekolonisoivista prosesseista maassa, jossa kansalaisilla oli ainakin jonkinlaiset mahdollisuudet toimijuuteen.

Tarton yliopiston professori Vjatšeslav Morozov puolestaan katsoi kolonialismia mentaalisenä rakenteena. Hän piti erityisen vahingollisena sitä, että Venäjän länsiosissa miehiltä on edellytetty vuosikymmenten ajan vahvan, valkoisen miehen identiteettiä, joka on hänen mukaansa johtanut monet miehet tuntemaan sisäistä epävarmuutta ja sitä kautta jopa käyttämään väkivaltaa. Hän muistutti, että meidän on oltava tietoisia rakenteista, jotka luovat tällaisia, pahimmillaan rasistisia ajatusmalleja.

Ben Noble (University College London) kertoi vertailevasta tutkimuksestaan, joka tarkasteli sitä, milloin Venäjällä ja entisissä neuvostotasavalloissa miesten välinen seksi oli laillistettu ja tämän prosessin väitetystä suhteesta maiden ”eurooppalaistumiseen”. Noblen mukaan esimerkiksi Ukrainassa lakimuutos liittyi pyrkimykseen estää AIDSin leviäminen. Venäjällä puolestaan kyse oli Jeltsinin tekemästä lakialoitteesta, ei niinkään eurooppalaisesta vaikutuksesta, vaikka Venäjällä tietyt tahot ovat näin väittäneetkin. Paneelin päätti Varsovan yliopiston apulaisprofessori Iwona Kaliszewskan kuvakertomus, joka pohjautui hänen tekemäänsä tutkimukseen puolalaisten vapaaehtoisjärjestöjen viemästä humanitaarisesta avusta Ukrainaan. Itsekin avustusmatkoille osallistuneen Kaliszewskan vaikuttava puheenvuoro esitteli konkreettisesti

Kuva: Mariia Fursina.

avustustoimintaa, mutta toi esiin myös avustajien motiiveja. Niistä keskeisimmät liittyivät toivoon, ettei konflikti leviä laajemmalle alueelle ja että jatkossa puolalaisilla ja ukrainalaisilla olisi mahdollisuus yhteiseen tulevaisuuteen.

Perjantaina kävimme seuraamassa muun muassa äärimmäisen hyvin rakennetun paneelin ”Mobilizing Russian Media During the War on Ukraine”, jonka esitykset käsittelivät Venäjän propagandaa eri mediakanavissa Ukrainan sotaan liittyen. Esimerkiksi Alexandra Brankova Uppsalan yliopistosta tutki venäläistä digitaalista nationalismia ja toiseuttamisen prosesseja Tsargrad TV:n ja isänmaallisen mediayhtymä RIA-FANin uutisten kautta. Katja Grupp (International University of Applied Sciences), kertoi InoSMI.ru-uutissivuston kääntämien kansainvälisten uutisten vääristelystä ja kielestä vallan välineenä. Valentyna Shapovalova Kööpenhaminan yliopistosta tutki militarisoidun maskuliinisuuden kuvia Venäjän sotapropagandassa. Yuliya Krylova-Grek (Kiovan Mohyla-akatemia) kartoitti vuosien 2014–2022 venäläisen median ideologisia narratiiveja, joiden pääteemoina olivat turvallisuus, historia ja kulttuuri. Esitykset täydensivät toisiaan erinomaisesti ja antoivat

kuulijoille monipuolisen kuvan Venäjän valtion tämänhetkisistä vaikuttamiskeinoista ja -pyrkimyksistä mediassa.

Tapahtuman päättivät ensi vuoden konferenssin järjestelykomitean edustajien kiitossanat ja tulevan konferenssin aiheen julkistaminen. Ensi vuoden Aleksanteri-konferenssin teemana on ”Resisting Authoritarianism in Eurasia. Civil Society and New Solidarities”. Järjestelykomitean edustaja, historiantutkija Anatolii Pinsky Aleksanteri-instituutista vitsaili, että tämän vuoden konferenssin esiintyjien keskuudessa ”uhanalaisin laji” olivat historioitsijat, ja hän kannustikin erityisesti historiantutkijoita lähettämään esitelmähdotuksia ensi vuoden konferenssiin muiden tieteenalojen tutkijoiden ohella. Tilaisuuden lopuksi yleisön johdatti balkanilaiseen tunnelmaan paikallinen musiikkiorkesteri Café Balkan Helsinki, joka sai tunnelman nousemaan, kunnes vahtimestarin ponnekas määräys tilaisuuden päättymisestä kaikui salissa yleisön vielä vaatiessa lisää musiikkia.

Jesse Hirvelä, Helsingin yliopisto
Anna Laakkonen, Itä-Suomen yliopisto
Mirkka Ollila, Helsingin yliopisto